

LAUSUNTO 1998:16

A: 13.10.1998

Selostus asiasta

Vantaan käräjäoikeus (osasto 2/4) on 10.3.1998 päivätyllä kirjelmällä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa käräjäoikeudessa vireillä olevassa tekijänoikeusrikosta ja yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevassa rikosasiassa R 96/1259. Käräjäoikeus pyytää tekijänoikeusneuvostoa ottamaan kantaa kysymykseen, onko X Oy:n A - tietokoneohjelma sama teos kuin Y Oy:n B -tietokoneohjelma vai itsenäinen teos.

Lausuntopyyntöön oheistetusta yhteenvedosta käy ilmi virallisen syyttäjän tekijänoikeusrikosta koskeva syyte asiassa. Syytteen mukaan vastaajat ovat ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa kopioineet maksupäätelaitteen sovellusohjelman ja käyttäneet ohjelmaa muutetussa muodossa valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla sen yleisön saataville.

Yhteenvedon mukaan jutun asianomistaja on kertonut, että kyseessä olevaa sovellusohjelmaa on kehitetty asianomistajaan sulautuneessa yhtiössä vuodesta 1988 alkaen useiden vuosien aikana ja eri henkilöiden toimesta. Ohjelmisto on toteutettu yksinkertaisella kielellä, jolloin sen luominen on ollut erityisen vaikeaa. Vastaavanlaisen tietokoneohjelmiston kehittäminen veisi aikaa kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen tekijöiden kyvystä ja ammattitaidosta riippuen. Asianomistajan mukaan osa jutun vastaajista on kopioinut tietokoneohjelman lähdekoodin. Ohjelman ulkonäköä on lähdekoodin pilkkomisella ja muokkaamisella yritetty muuttaa niin, että kopiointia ei huomattaisi. Lähdekielisestä tietokoneohjelmasta on valmistettu maksupäätteisiin asennettavaa konekielistä ohjelmaa, josta käskyihin liittyvät kommentit on poistettu.

Yhteenvedon mukaan vastaajat ovat kiistäneet kopioineensa asianomistajatahon ohjelmaa. Vastaajien mukaan asianomistajatahon ja osin jutussa vastaajana olevan yhtiön ohjelmat ovat kokonaisuutena arvioiden toisistaan erillisiä ja kumpikin itsenäisiä teoksia. Ohjelmien tarkoituksena on ohjata erään päätelaitteen käyttöä pankki- ja luottokorteilla tapahtuvia maksuja hoitavana maksupäätteenä. Tekijänoikeudet kaikkiin kyseiseen maksupäätteeseen liittyviin ohjelmistotuotteisiin ovat lähtökohtaisesti eräällä kolmannella taholla. Vastaajien mukaan jutun kohteena olevilla ohjelmilla on hyvin vähän samankaltaisuutta. Yksinkertaisen laitteen toiminta sanelee ohjelmiston ominaisuudet. Kyseisten maksupäätelaitteiden ohjelmat laaditaan ohjelmointikäsikirjan avulla. Ohjelmointikielen alkeellisuuden ja maksupäätelaitteen tarjoaman ohjelmointiympäristön vuoksi mahdollisuudet luovaan ja omaperäiseen ilmaisuun ovat äärimmäisen rajoitetut. Ohjelmien tietoliikenneosat perustuvat yleisesti saatavilla olevaan siirtokäytäntöön. Osa vastaajista on laatinut asianomistajatahon

ohjelman vuosien 1989-1994 aikana. Samat henkilöt ovat laatineet kopioksi väitetyin ohjelman asianomistajatahon palveluksessa hankkimaansa kokemukseen, taitoon, asiantuntemukseen ja hyviksi havaitsemiinsa rutiiniratkaisuihin nojautuen. Ohjelmien samankaltaisiksi väitetyt osat eivät ylitä teostasoa. Ohjelman osan kopioiminen on sallittua, ellei kopioitu osa ole itsenäinen ja omaperäinen.

Yhteenvedon mukaan osa vastaajista on viitannut myös vapaaseen käyttöön jaettavien ohjelmistojen ja ohjelmistojen aihoiden käyttämiseen. Vastaajien mukaan aihoiden käyttö on osa tavanomaista ohjelmointityötä eivätkä aihiot yleensä ylitä teoskynnystä. Jos käytetty ohjelmiston osa ylittää teoskynnyn, kyseessä on tekijänoikeuslain 22 §:n mukainen laillinen sitaatti.

Lausuntopyyntöön on liitetty kyseessä olevat tietokoneohjelmat ohjelmointikielisessä muodossa paperitulosteena ja levykkeellä, ohjelmien vertailuohjelman sisältävä levyke, jäljennökset asiassa laadituista pöytäkirjoista, jäljennökset esitetyistä asiantuntijalausunnoista sekä asianomistajan ja vastaajien loppulausunnot. Lisäksi tekijänoikeusneuvostolle on toimitettu kyseessä olevan ohjelman laatimiseen käytettävä ohjelmoijan käsikirja "Programmer's Manual".

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvoston lausuntoa on valmisteltu jaostossa, johon ovat kuuluneet puheenjohtajana Niklas Bruun ja jäseninä Mikko Könkkölä ja Jyrki Nikula. Jaoston sihteeri on ollut Kaisa-Reetta Karhu.

Tekijänoikeusneuvostolle esitettyyn kysymykseen vastaaminen edellyttää perehtymistä kyseessä oleviin tietokoneohjelmiin sekä ohjelmien vertaamista keskenään. Asian ratkaisemiseksi tarvitaan ohjelmoinnin asiantuntijaa. Kyseessä olevat tietokoneohjelmat on toteutettu ohjelmointikielillä, joka on ohjelmaa käyttävän laitteen valmistajan kehittämä. Ohjelman lähdekielinen koodi on lähellä niin sanottua konekielistä koodia. Käytetyn ohjelmointikielen tuntevia on Suomessa vähän. Osittain edellä mainituista ohjelmien ominaispiirteistä on johtunut se, ettei tekijänoikeusneuvostolla ole ollut asian käsittelemiseksi asiantuntijaa käytettävissään. Tekijänoikeusneuvosto ei myöskään tuomioistuimessa kertyneen asiantuntija- ja muun aineiston perusteella katso voivansa suorittaa ohjelmien tekijänoikeudellista vertailua ja siten ottaa kantaa lausuntopyynnössä esitettyyn kysymykseen. Näin ollen tekijänoikeusneuvosto keskittyy lausunnossaan esittämään niitä yleisiä tekijänoikeudellisia kriteerejä, joiden perusteella lausuntopyynnössä esitetty kysymys voidaan ratkaista.

Tekijänoikeusneuvosto on edellä selostetuoin rajoituksin käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Teos-käsitteestä ja tekijänoikeudesta

Kärjäänoikeuden kysymykseen vastaaminen edellyttää sen selventämistä, mitä tietokoneohjelmalla teoksena tarkoitetaan. On selvítettävä, onko A teos ja jos on, niin myös se, mitä A:ssa teoksena suojataan. Siinä tapauksessa, että A:ta voidaan pitää teoksena, B-ohjelmaa on verrattava A-ohjelmaan sen seikan selvittämiseksi, onko se teoksena sama tietokoneohjelma kuin A.

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on teokseen tekijänoikeus. Lainkohtaan sisällytetyn esimerkkiluettelon mukaan teos voi olla esimerkiksi selittävä kirjallinen esitys taikka kuvataiteen teos. Teos voi ilmetä myös muulla tavalla kuin esimerkkiluettelon mukaisena teoslajina. Pykälän 2 momentin mukaan selittävää piirustusta ja tietokoneohjelmaa suojataan kirjallisena teoksena.

Tietyn aineiston on tekijänoikeussuojaa saadakseen oltava teos. Tekijänoikeuslakiin ei sisälly teoksen määritelmää. Lainvalmisteluaineiston ja oikeuskäytännön nojalla voidaan todeta, että teoksella tekijänoikeudellisessa merkityksessä tarkoitetaan henkisen luomistyön tuotetta. Kirjallinen tai taiteellinen tuote on tekijänoikeudella suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä, ei myöskään sen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä. Myös käytännöllistä käyttötarkoitusta toteuttava tuote voi olla teos. Erään teosharkinnassa apuna käytetyn määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Myös teoksen osan on itsenäistä tekijänoikeussuojaa saadakseen yllettävä teostasoon.

Teosta ei ole määritelty myöskään kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehdyssä Bernin yleissopimuksessa (SopS 79/1986). Sopimuksen kommentaariteoksen mukaan on kuitenkin selvää, että teos on henkisen luomistyön tuote. Kommentaariteoksesta ilmenee, että teos osoittaa luovuutta, heijastaa tekijänsä persoonallisuutta ja on tässä mielessä omaperäinen. (Guide to the Berne Convention, Geneva 1978, s. 17)

Tekijänoikeudella ei anneta yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin, vaan niiden omaperäiseen ja luovaan ilmenemismuotoon. Samoin tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi teoksen aihe, aiheen käsittelyä ohjaava metodi sekä teoksen sisältämät tiedot sellaisenaan. Uudenlaisessa ilmaisumuodossa ideat, aiheet ja tiedot ovat vapaasti käytettävissä.

Tekijänoikeuslain 2 ja 3 §:ssä säädetään tekijänoikeuden sisällöstä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään lain 2 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, tekijänoikeuslain 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Pykälän 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Pykälän 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään lain 3 §:ssä.

Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on kääntänyt teoksen tai muunnellut sitä tai saattanut sen muuhun kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tässä muunnellussa muodossa. Myös muuntelijan suorituksen on suojaa saadakseen osoitettava omaperäisyyttä. Muuntelijan tekijänoikeus muunnelmaan ei rajoita tekijänoikeutta alkuperäiseen teokseen. Lain 4 §:n 2 momentissa puolestaan säädetään, että jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen. Säännöksessä tarkoitettussa tapauksessa luomistyössä hyödynnetään esimerkiksi olemassa olevia tyylipiirteitä, aatteita ja vaikutteita. Tällaiseen hyödyntämiseen ei tarvita alkuperäisen teoksen tekijän tai muun oikeudenhaltijan suostumusta.

Tietty aineisto voi saada kokonaisuutena teoksena suojaa, vaikka kaikki aineiston osat eivät teosyhteydestään irrallisina tarkasteltuina ylttäisikään teostasoon. Esimerkiksi kokoelmat voivat olla suojattuja tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla omaperäisyyttä osoittavan aineiston valinnan tai järjestämisen perusteella, vaikka kokoelmaan sisältyvät yksittäiset aineistot sellaisinaan eivät suojaa nauttisikaan. Se seikka, että tietty aineisto kokonaisuutena on teos, ei siten automaattisesti myöskään tarkoita sitä, että kaikki tuon aineiston osat teosyhteydestään irrallisina tarkasteltuina olisivat teoksia ja saisivat tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeudella suojaamattomia aineistoja voidaan käyttää vapaasti. Toisaalta tietyn aineiston yksittäinen osa voi olla tekijänoikeudella suojattu ilman, että aineisto kokonaisuutena osoittaa omaperäisyyttä.

Tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Teos voidaan luoda myös useiden henkilöiden yhteistyönä. Tällainen useiden tekijöiden luovista panoksista muodostuva teos voi olla joko yhteisteos tai yhteenliitetty teos. Yhteisteoksesta säädetään tekijänoikeuslain 6 §:ssä. Sen mukaan kahden tai useamman tekijän yhdessä luomaan teokseen, jossa tekijöiden osuudet eivät muodosta itsenäisiä teoksia, on tekijöillä tekijänoikeus yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta. Yhteenliitetty teos on kyseessä silloin, kun tekijöiden panokset kokonaisuudesta ovat toisistaan erotettavissa. Tällöin kukin tekijöistä määrää muista riippumatta omasta

osuudestaan. Tekijänoikeuslaissa ei ole yhteenliitettyjä teoksia koskevia erityissäännöksiä.

Tekijänoikeuslain 43 §:n ensimmäisen virkkeen mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on lain 6 §:ssä tarkoitetusta yhteisteoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

Tietokoneohjelmasta teoksena

Tietokoneohjelmia koskevat nimenomaiset säännökset sisällytettiin tekijänoikeuslakiin 16.1.1991 voimaan tulleella lainmuutoksella (34/1991), joka perustui vuonna 1990 annettuun hallituksen esitykseen (161/1990 vp). Lakiehdotus perustui pääosin tekijänoikeuskomitean IV osamietinnössä (komiteanmietintö 1987:8, Tietotekniikka ja tekijänoikeus) tehtyihin ehdotuksiin. Lainmuutoksessa otettiin huomioon samaan aikaan käsiteltävänä olleen tietokoneohjelmien oikeudellista suojaa koskevan Euroopan yhteisöjen direktiiviehdotuksen keskeiset periaatteet. Euroopan yhteisöjen neuvosto antoi 14.5.1991 tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta direktiivin 91/250/ETY. Tekijänoikeuslakia muutettiin direktiivin säännösten mukaiseksi 1.1.1994 voimaan tulleella tekijänoikeuslain muutoksella (418/1993), joka perustui vuonna 1992 annettuun hallituksen esitykseen (211/1992 vp).

Tekijänoikeuslakiin ei ole sisällytetty teoslajien määrittelyjä. Lainvalmisteluaineistossa tietokoneohjelmaa on luonnehdittu siten, että se on tietojenkäsittelytehtävän esitys sarjana käskyjä, jotka tietokoneen keskussuoritin noutaa keskusmuistista ja suorittaa (komiteanmietintö 1987:8, s. 41). Vuoden 1990 hallituksen esityksen mukaan "tietokoneohjelmaa voi luonnehtia joukoksi käskyjä, jotka saavat tietokoneen suorittamaan halutun toiminnan" (s. 50).

Tekijänoikeudella suojataan vain sellaisia tietokoneohjelmia, joita voidaan pitää teoksina. Teoksena pidettävässä tietokoneohjelmassa ilmenee sen tekijän luova ja omaperäinen panos. Vuoden 1987 komiteanmietinnön mukaan luovuus ja omaperäisyys ilmenee ensi sijassa ohjelmoijan tekemissä valinnoissa eri ratkaisuvaihtoehtojen välillä. Jos tietojenkäsittelyongelmaan on olemassa ainoastaan yksi ratkaisu, johon päädytään mekaanisesti ulkoisten tekijöiden sanelemana, ei ohjelma ilmennä ohjelmoitsijan omaperäistä luovaa panosta eikä siten ylitä teoskynnystä. Mietinnössä tällaisen tilanteen arvellaan olevan käytännössä kuitenkin harvinainen. Teostasoon eivät mietinnön mukaan yllä myöskään yksinkertaiset ohjelmat, jotka koostuvat sarjasta alan ammattilaiselle lähinnä itsestään selviä toimia, eivätkä yleisesti käytetyt ratkaisut. (s. 177)

Vuoden 1990 hallituksen esityksessä todetaan, samantyyppisesti kuin vuoden 1987 komiteanmietinnössä, että tietokoneohjelman omaperäisyys ilmenee ensi sijassa ohjelman tekijän tekemissä valinnoissa tietojenkäsittelyongelman ratkaisun ohjelmallisessa toteuttamisessa. Jos

tietojenkäsittelytehtävään on olemassa vain yksi ratkaisu, johon päädytään mekaanisesti ulkoisten vaatimusten sanelemana, ei ohjelma ilmennä ohjelman tekijän luovaa ja omaperäistä panosta. Yleensä kuitenkin tietojenkäsittelyongelmaan on useita ohjelmallisia ratkaisuja. (s. 50) Esityksen mukaan yleinen käsitys ohjelmien tuottajien keskuudessa oli, että suurin osa markkinoilla olevista ohjelmista oli siinä määrin laajoja ja monimutkaisia, että niiden ohjelmallisessa toteuttamisessa ilmeni ohjelmien tekijöiden suojaan yltävä panos (s. 16).

Vuoden 1987 komiteanmietinnön mukaan ne algoritmit, periaatteet ja ideat, jotka ovat tietokoneohjelman perustana, eivät ole suojattuja sellaisinaan. Niitä saa kuka tahansa käyttää omassa ohjelmassaan. Tekijänoikeus ei siis anna yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin, vaan ainoastaan näiden omaperäiseen ja luovaan ilmaisumuotoon. (s. 177-178) Sama on todettu myös vuoden 1990 hallituksen esityksessä. Esityksen mukaan suoja kohdistuu ohjelmaan sinänsä eikä tietojärjestelmään tai tietojärjestelmän ideoihin. Esityksessä on mainittu suojan ulkopuolelle jäävänä myös tietokoneohjelman perustana oleva systeemi ja logiikka. Esityksen mukaan tietokoneohjelman arvokkain ja eniten luovuutta osoittava osa voi joskus olla ohjelman perustana oleva systeemi-idea. Yleisten periaatteiden mukaan sitä ei kuitenkaan suojata tekijänoikeudella. Tätä on toisinaan pidetty tekijänoikeussuojan heikkoutena. Esityksen mukaan se, että tekijänoikeus ei monopolisoi ideoita tekee tekijänoikeuden soveltamisen tietokoneohjelmiin joustavaksi. Tekijänoikeus suojaa luovaa työtä, mutta edistää samalla kilpailua jättämällä ideat ja periaatteet kaikkien käytettäviksi. Ideoitten ja periaatteiden yleinen ja automaattinen monopolisointi vaikeuttaisi ohjelmistoteollisuuden toimintaa ja jarruttaisi kehitystä. Esityksessä todetaan, että rajoitettua suojaa ideoille antavat muun muassa liikesalaisuuksia koskevat säännökset. (s. 16-17 ja 50)

Tekijänoikeudella suojataan tietokoneohjelmaa riippumatta siitä, missä muodossa tai minkälaisella alustalla se ilmenee. Siten sekä alkukieliset että konekieliset ohjelmat ovat suojattuja. Alkukielinen ohjelma voi olla esimerkiksi painettu kirjaan tai muutoin graafisesti reprodusoitu ja konekielinen ohjelma tallennettuna esimerkiksi levykkeelle, magneettinauhalle tai integroidulle piirille. (hallituksen esitys 161/1990 vp, s. 50)

Tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta annetun Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivin 91/250/ETY johdanto-osan mukaan direktiivissä tietokoneohjelmalla tarkoitetaan missä tahansa muodossa olevaa ohjelmaa, laitteistoon sisältyvät ohjelmat mukaan lukien. Käsite sisältää myös tietokoneohjelman kehittämiseen tähtäävän valmistelevan suunnittelutyön, jos valmisteleva työ on luonteeltaan sellaista, että sen tuloksena voi myöhemmässä vaiheessa olla tietokoneohjelma. Edelleen johdannossa todetaan, että niihin arviointiperusteisiin, joita sovelletaan ratkaistaessa, voidaan tietokoneohjelmaa pitää omaperäisenä teoksena, ei tule sisällyttää ohjelman laatua tai esteettistä arvoa koskevia seikkoja. Ainoastaan tietokoneohjelman ilmaisumuotoa suojataan. Ideat ja

periaatteet, jotka sisältyvät ohjelman eri osiin, rajapintoihin sisältyvät ideat ja periaatteet mukaan lukien, eivät saa direktiivin mukaista tekijänoikeudellista suojaa. Tämän tekijänoikeudellisen periaatteen mukaisesti siinä laajuudessa kuin logiikka, algoritmit ja ohjelmointikielet sisältävät ideoita ja periaatteita, nämä ideat ja periaatteet eivät saa direktiivin mukaista suojaa.

Direktiivin 1 artiklan 1 kohdan mukaan tietokoneohjelmille on annettava tekijänoikeudellista suojaa Bernin yleissopimuksessa tarkoitettuina kirjallisina teoksina. Tietokoneohjelmilla tarkoitetaan myös valmistelevaan suunnitteluun liittyvää aineistoa. Artiklan 2 kohdan mukaan suoja koskee kaikkia tietokoneohjelman eri ilmaisumuotoja. Ideat ja periaatteet, jotka ovat tietokoneohjelman minkä tahansa osan perustana, rajapintoihin sisältyvät ideat ja periaatteet mukaan lukien, eivät saa tekijänoikeudellista suojaa direktiivin nojalla. Artiklan 3 kohdan mukaan tietokoneohjelmaa suojataan, jos se on omaperäinen siinä merkityksessä, että se on tekijänsä henkinen luomus. Muita arviointiperusteita ei saa soveltaa arvioitaessa, suojataanko ohjelmaa.

Direktiivin 4 artikla sisältää säännökset tietokoneohjelman tekijänoikeuden haltijan yksinoikeuksista. Yksinoikeudet käsittävät artiklan a alakohdan mukaan tietokoneohjelman tai sen osan pysyvän tai tilapäisen toisintamisen millä tavoin ja missä muodossa tahansa.

Vuoden 1992 hallituksen esityksen mukaan direktiivin 1 artiklan 3 kohdan tarkoituksena on varmistaa, että ohjelmiin sovelletaan niiden omaperäisyyttä arvioitaessa samoja kriteereitä kuin muihinkin teoksiin. Ohjelmilta ei siten tule edellyttää suurempaa omaperäisyyttä kuin muilta teoslajeilta. Esityksen mukaan 4 artiklan a alakohdan säännös valmistusoikeudesta vastaa tekijänoikeuslain 2 §:n 1 ja 2 momenttia. (s. 3 ja 4)

Edellä esitetyn perusteella voitaneen todeta, että direktiivin tietokoneohjelmien teosarviointille asettamat lähtökohdat ovat samat kuin mitä Suomessa on vakiintuneesti teosarvioinnissa sovellettu: Teos saa suojaa omaperäisyyden perusteella. Muita arviointiperusteita ei saa soveltaa. Ainoastaan ilmaisumuotoa suojataan.

Tietokoneohjelmia koskevasta suomalaisesta oikeuskäytännöstä voidaan mainita Turun hovioikeuden ratkaisu 9.2.1988. Sen mukaan kirjanpito-ohjelman, joka oli suhteellisen yksinkertainen, ei näytetty olleen siinä määrin itsenäinen ja omaperäinen, että se olisi muodostanut tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitetun teoksen, johon jutun kantajalla olisi ollut tekijänoikeus.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tietokoneohjelmiin liittyviä tekijänoikeuskysymyksiä aikaisemmin lausunnoissa 1989:7, 1993:12, 1996:3, 1997:12 ja 1997:18. Esimerkiksi lausunnossa 1989:7 pidettiin teoksena tietokoneohjelmaa, jonka ohjelmakoodi sisälsi yhteensä noin 17 500 käskyriiviä eli noin 300 A4-kokoista sivua paperitulostetta.

Ohjelmallisten ratkaisujen toteuttamiseksi olisi ollut käytettävissä useita eri vaihtoehtoja. Ohjelman eri osissa käytetyt ratkaisut olivat omaperäisiä. Tämän vuoksi tekijänoikeusneuvosto katsoi, että tietokoneohjelma oli itsenäinen ja omaperäinen, tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Lausunto on annettu ennen kuin tekijänoikeuslaki sisälsi nimenomaisia säännöksiä tietokoneohjelmista. Lausunnossa 1997:12 tekijänoikeusneuvosto on pitänyt kirjallisena teoksena tietokoneohjelmaa, joka on toteutettu leipomotuotteiden valmistusta ohjaavan logiikkalaitteen ohjelmointikielellä ja jonka avulla sovitetaan yhteen leipomotuotteiden valmistuslinjaan kuuluvien laitteiden toiminnot ja ohjataan tuotantolinjaa.

Lausunnossa 1996:3 tekijänoikeusneuvosto katsoi, ettei tietokoneohjelmalla tehdyn tarjouslaskenta- ja laskutusohjelmiasovelluksen osa ollut riittävän omaperäinen ja itsenäinen saavuttaakseen teostason. Kyseessä oleva käskysarja oli muodostettu lähinnä käyttöohjekirjan mukaisesti tietokoneohjelman ominaisuuksia hyödyntäen. Tietojenkäsittelyongelman ratkaisemiseksi tehdyt valinnat eivät osoittaneet sellaista luovuutta ja omaperäisyyttä, etteikö joku toinen voisi päätyä samanlaiseen lopputulokseen käyttäessään samaa tietokoneohjelmaa kyseessä olevan tietojenkäsittelyongelman ratkaisemiseksi. Tietojenkäsittelyongelman ratkaisussa tehdyt määrittelyt olivat neuvoston mukaan pikemminkin lopputuloksen sanelemia ja siten osoitus lähinnä tietojenkäsittelyongelman mekaanisesta ratkaisemisesta.

Tietokoneohjelmia suojataan kirjallisina teoksina. Tietokoneohjelmien teosluonteen arviointiin voidaan saada tulkinnallista tukea sekä teosarvioinnin yleisistä perusteista että muiden kirjallisten teosten ja muiden käytännöllistä käyttötarkoitusta toteuttavien tuotteiden teosharkinnasta. Teosharkinta on toki tehtävä aina tapauskohtaisesti ja ottaen huomioon kyseessä olevan teostyyppin ja teoksen erityispiirteet.

Tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin mukaan kirjallisina teoksina suojataan myös selittäviä piirustuksia. Tekijänoikeusneuvosto on esimerkiksi lausunnossaan 1994:13 ottanut kantaa selittävien piirustusten teosluonteeseen. Lausunto koski muurausalan oppikirjaa ja sen sisältämiä selittäviä piirustuksia, joissa kuvallista ilmaisumuotoa oli käytetty tiettyjen muuraustöissä käytettävien työvälineiden, tarvikkeiden ja työvaiheiden selittämiseksi. Tekijänoikeusneuvoston mukaan piirustukset olivat ilmenemismuodoltaan alalla yleisesti omaksutun tyylin mukaisia. Piirustusten sisältö määräytyi pitkälti alan edellyttämien teknisten vaatimusten mukaisesti. Saman asian kuvaamiseen ei ollut olemassa kovin montaa vaihtoehtoista tapaa pyrittäessä selkeään ja teknisesti oikeaan ilmaisutapaan. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että piirustukset olivat kyseessä olevalla alalla niin tavanomaisia, etteivät ne yltäneet teostasoon.

Suomalaisesta korkeimman oikeuden tai hovioikeuksien ratkaisukäytännöstä ei juurikaan löydy esimerkkejä tietokoneohjelmien samanlaisuusarvioinnista. Myöskään tekijänoikeusneuvoston lausunnoista ei löydy tästä esimerkkiä. Sen sijaan korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä voidaan muun kirjallisen teoksen kuin

tietokoneohjelman teosharkinnasta ja samankaltaisuusarvioinnista mainita esimerkiksi ratkaisu 1964 II 59. Tapauksessa A oli julkaissut teräsbetonirakenteiden lujuusoppia käsittelevän oppikirjan. Sittenkin myös B oli julkaissut samasta aiheesta oppikirjaksi tarkoitetun teoksen, joka sekä rakenteeltaan että sisällykseltään oli huomattavassa määrin samanlainen kuin A:n oppikirja. Kun teoksissa havaittavien yhtäläisyyksien oli osoitettu johtuvan suurelta osalta siitä, että sekä A että B olivat oppikirjojaan laatiessaan pitäneet esikuvanaan eräitä ulkomaisia saman alan teoksia ja B:n oppikirjaa oli sen vuoksi pidettävä olennaisesti omaperäisenä teoksena eikä A:n oppikirjan muunnelmana, B:n ei katsottu loukanneen A:n tekijänoikeutta. Muiden kirjallisten teosten samanlaisuusarviointia sisältyy myös tekijänoikeusneuvoston lausuntoihin 1993:23, 1993:24, 1994:9, 1994:13 ja 1996:14.

Johtopäätöksiä

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että tietokoneohjelman perustana oleva idea luoda ohjelma, joka maksupäätelaitteeseen asennettuna mahdollistaa tuotteen maksun pankki- tai luottokortilla, ei ole tekijänoikeudella suojattu. Tämän idean toteuttamiselle välttämättömät seikat eivät sellaisenaan myöskään ole tekijänoikeudella suojattuja. Tällaisina välttämättömyyksinä voidaan pitää esimerkiksi tietokoneohjelman jakautumista idean toteuttamiseksi pakollisiin osiin, kuten kortin luvun, tunnistuksen ja hyväksynnän, ostotapahtuman tietojen syötön, tosittien tulostamisen, tapahtumien tallennuksen ja tapahtumatietojen lähettämisen pankkijärjestelmään toteuttaviin osialueisiin. Edellä todettu mahdollistaa sen, että markkinoilla voi samanaikaisesti olla useita saman toiminnallisuuden toteuttavia omaperäisiä tietokoneohjelmia. Ohjelmassa käytetty standardiratkaisu sinänsä ei saa suojaa, vaikka ohjelma kokonaisuutena olisikin omaperäinen. Siltä osin kuin esimerkiksi ohjelman tietoliikenneosa on yleisesti käytetty ratkaisu, se ei saa tekijänoikeussuojaa.

Tietokoneohjelman lähdekieliseen koodiin liitetyillä kommentteilla, kuten selittävällä merkinnällä "kauppiastiedot talteen 10 tiedostoon", ei ole merkitystä tietokoneohjelman teosharkinnassa. Ei myöskään koodin layoutilla, kuten tabuloinneilla, kommenttien jälkeisillä välilyönneillä, käskyjen rivityksellä taikka isojen tai pienien kirjaimien käytöllä ole tässä merkitystä.

Teosarviointiin liittyy kysymys siitä, kuka on teoksen tekijä. Tekijänoikeus syntyy teoksen tekijälle eli sille, jonka luova panos teoksessa ilmenee. Jos esimerkiksi laitteen valmistaja antaa omaperäisiä ohjelmointiesikuvia laitteessa käytettävän tietokoneohjelman tekemiseksi, ohjelman lopullista toteuttajaa ei voida pitää esikuvista kopioimalla aikaansaatuja ohjelmakohtien tekijänä.

Se, mitä tietokoneohjelmassa teoksena suojataan, vaikuttaa luonnollisesti siihen, milloin kaksi tietokoneohjelmaa on katsottava saman

tietokoneohjelmateoksen kappaleiksi taikka tietokoneohjelma toiseen verrattuna itsenäiseksi teokseksi. Koska tietokoneohjelma saa suojaa omaperäisyyden perusteella ja vain tietokoneohjelman ilmaisumuotoa suojataan, nämä seikat on asetettava perusteeksi myös harkittaessa kahden ohjelman samuutta tietokoneohjelmateoksina. Suoja ei vertailussa laajene ohjelman käyttötarkoituksesta johtuviin välttämättömyyksiin, yleisesti käytettyihin ratkaisuihin taikka ideoihin sellaisenaan. Tietokoneohjelmien vertailutilanteessa on huomattava, etteivät esimerkiksi pelkästään samansisältöiset kommentit, samanlaiset tabuloinnit tai muut vastaavat seikat tee kahta eri tietokoneohjelmaa saman teoksen kappaleiksi. Toisaalta käskyjen rivityksellä, tabuloinneilla, kommenttien sisällöllä taikka isoilla tai pienillä kirjaimilla operoimisella ei tietokoneohjelmateoksen kopiosta tule omaperäisyyttä osoittava muunnelma taikka itsenäinen teos.

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että A saa suojaa tietokoneohjelmateoksena jos ja siltä osin kuin sen ilmenemismuoto on omaperäinen. Omaperäisyyden kriteerejä on pohdittu edellä. Omaperäisyys ilmenee ennen kaikkea ohjelman tekijän valinnoissa tietojenkäsittelyongelman ratkaisun ohjelmallisessa toteuttamisessa. Jos tietojenkäsittelytehtävään on olemassa ainoastaan yksi ratkaisu, johon päädytään mekaanisesti ulkoisten tekijöiden sanelemana, ei ratkaisu ilmennä omaperäisyyttä. Suojaa ei saa yksinkertainen ohjelma, joka koostuu sarjasta alan ammattilaiselle lähinnä itsestään selviä toimia, eivätkä yleisesti käytetyt ratkaisut. Yleisesti teosharkinnassa käytetyn määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen. A voi saada tekijänoikeussuojaa, vaikka ohjelman koodi ei ohjelmointitekniseltä kannalta sisältäisikään erityistä luovuutta. Jos A:n ilmenemismuoto on omaperäinen ja B muodostuu A:n omaperäisestä ilmenemismuodosta, B on sama teos kuin A. Jos uusi ohjelma on toteutettu omaperäisellä tavalla käyttämättä aikaisemman ohjelman suojaan yltäviä elementtejä, ohjelmat saavat suojaa toisistaan riippumatta.